

בין לידיעה למיידנק

יוסף גורני

בבריטניה לא נעדרו תופעות של אנטישמיות חברתית.² כל זאת על רקע מצב המלחמה שבה עמדו שתי המדינות הדמוקרטיות ובריטניה אפילו נלחמה על עצם קיומה. לעומת זאת, הביקורת האקדמית בהווה נהנית מאווירה של רוגע בחברה דמוקרטית, ליברלית וסובלנית, שסוג זה של מחקר הוא השולט בה בכיפה.

מאמר זה יעסוק בשלושה נושאים הכרוכים זה בזה: התגובה הברזומנית של היהודים; ההשוואה בין יחסה של העיתונות הכללית בארצות הברית לזו שבבריטניה; וההבחנה בין הביקורת הברזומנית של העיתונות היהודית והביקורת האקדמית של חוקרים ממוצא יהודי בני הזמן הזה.

מבחינת סדר הדברים המאמר נחלק לשלושה חלקים: הראשון – באמצע 1942, עומד בסימן הטרגדיה של לידיעה; השני – בסוף 1942, שבמרכזו הידיעות הבדוקות על ההרג ההמוני של יהודי אירופה; והשלישי – באמצע 1944, שעניינו התגובה לנוכח גילוי הקברות ההמוניים במחנה ההשמדה מיידנק שליד העיר לובלין. כל זאת מתוך זווית ההשוואה בין התגובה על רצח אכזרי של מאות לעומת התגובה על השמדה המונית של מיליונים.

“לובלין והעיתונות האמריקאית”

כדי למקד את תשומת הלב בתגובת העיתונות היהודית, בחרתי להתחיל את המאמר מן הסוף להתחלה, כלומר בתגובת העיתון היהודי הנפוץ ביותר בארצות הברית, הפארווערטס, על מה שנכתב בעיתונים הראשיים בארצות הברית, במיוחד בניו יורק טיימס ובניו יורק הראלד טריביון, כאשר נתגלה מעשה הרצח ההמוני במחנה ההשמדה מיידנק בפולין בשנת 1944.

כותרתו של הפארווערטס היא: “לובלין והעיתונות האמריקאית”,³ (1.9.1944), ומפאת חשיבותו מובאת פה תמציתו המורחבת בשפה העברית. הוא נפתח בקביעת העובדה שלא היה עליה עוררין, כי מיליון וחצי אנשים חפים מפשע הומתו במחנה ההשמדה מיידנק, וביניהם כמיליון יהודים. מעשה רצח המוני זה, אשר בוצע בידי הנאצים בדם קר, ובשיטתיות מזוועה, כאילו היתה זו מלאכה שגרתית, הוא הטרגדיה הגדולה והמזעזעת בתולדות האדם.

לכן היה זה רק טבעי, שכל מי שעומד מזועזע מול טרגדיה זו, הנמשכת כבר מספר שנים, ובייחוד היהודים, יעקוב בנשימה עצורה לראות

מאמר זה עוסק בתגובת העיתונות היהודית בארצות הברית ובבריטניה על יחסה של העיתונות הכללית בארצות אלו לאסונם של יהודי אירופה בשנות מלחה“ע השנייה. זהו חלק ממחקר מקיף, המשווה את עמדת העיתונות היהודית בארצות החופשיות – א“י, ארצות הברית ובריטניה – לנוכח הידיעות על גורלם של היהודים באירופה, הכבושה בידי הנאצים, תוך מעקב אחר תהליך הפיכתו של המידע התקשורתי לתודעה ציבורית, כפי שהדבר בא לביטוי בעמדת העיתונות היהודית. בהיבט זה, מחולק המחקר המקיף כולו לשני חלקים: חלקו הראשון דן בתקופה שמספטמבר 1939 עד למאי 1942, כאשר המידע שזרם לעיתונות טרם הפך לתודעה הטרגית, ואילו חלקו השני דן בתקופה שמכאן ואילך, ובמיוחד מנובמבר 1942 עד תום המלחמה, כאשר לא נותר עוד ספק באשר לממדי ההשמדה של יהודי אירופה הכבושה.

הדיון כאן ראשיתו אפוא ב”קו התפר” שבין שתי התקופות – אמצע שנת 1942, וסוף שנת 1944, כאשר נתגלו מעשי הרצח ההמוניים לעיני העיתונאים מן העיתונות האמריקאית הלא-יהודית. זהו אם כן דיון ב”זמן אמת” של המאורעות הטרגיים. ומבחינה זו, הוא שונה מהותית מן המחקרים הביקורתיים של היסטוריונים, רובם יהודים, בארצות הברית בעשרים השנים האחרונות, על יחסה של העיתונות הכללית אל שואת היהודים.¹

ההשוואה בין שתי הגישות הביקורתיות כלפי אותה תופעה עצמה, אבל בתקופות שונות, מורה על שוני תרבותי וקיומי ביניהן. מצד אחד, ניצבת הביקורת הפובליציסטית העיתונאית הרגשית הבורזומנית, ומצד אחר, המחקר האקדמי היסודי שמעבר לזמן האמת. מכאן מדובר באינטלקטואלים יוצאי מזרח אירופה ששפת תרבותם היתה יידיש, ומאידך, מדובר בחוקרים ילידי ארצות הברית או בריטניה ששפתם היא אנגלית; מצד אחד עמדו האינטלקטואלים, המהגרים לשעבר, שהיו מלאי הכרת תודה לארצות מגוריהם הדמוקרטיות, שהעניקו להם את מעמדם האזרחי כבני חורין, ומצד אחר, ילידי ארצות אלה אשר ראו במעמד שוויוני זה דבר מובן מאליו ולא מתנה נדיבה של החברה המארחת.

לכך יש להוסיף את העובדה, כי בשנות המלחמה הראשונות, במיוחד בשנים 1914-1939, לפני שארצות הברית הצטרפה למאבק נגד הנאצים, היו בה גילויים של אנטישמיות פוליטית מאורגנת, וגם

במו עיניהם את אשר נעשה בתופת הלובלינית. עיתונאים אלה ראו את תאי הגאזים שבהם חנקו אנשים; ראו את תנורי המשרפות; וראו את הקברים ההמוניים.

העיתונאים האמריקאים מעידים בקול אחד כי הם משוכנעים במאת האחוזים שלא יכול להיות שום ספק, ולו הפעוט ביותר, שהנאצים רצחו במיידנק מאות אלפי אנשים באותו מוסד של רצח, ומה דרוש יותר? הכתבים האמריקאים ראינו עשרות אנשי צבא גרמנים שבויים אשר שירתו במחנה ההשמדה ואלה העידו בפניהם על הרצח ההמוני כמעשה של יום-יום, והם אף הודו כי ילדים ותינוקות הובאו אל המשרפות.

לכן לא נותר עוד ספק כי לובלין מייצגת את הטרגדיה הגדולה ביותר שבה התנסתה הציוויליזציה של בני האדם. הניו יורק טיימס אפילו מדגיש במאמר מערכת כי הכתב שלו, שהעביר את הידיעה, הוא עיתונאי בכיר ומנוסה ולפיכך אפשר לסמוך על עדותו באופן מוחלט.

אפשר היה אפוא לצפות אם כן, כי העיתונות האמריקאית תעורר סערה בעניין זה. לזכותו של ניו יורק טיימס חייבים לומר שהוא פרסם את הסיפור הטרגי בעמוד הראשון של העיתון. ולזכותו של העיתונאי לורנס ייאמר כי התיאור שלו היה נרגש, וכל שורה שבו העידה על עומק ההתרגשות, אשר לא תמיד מצא את המילים הנכונות כדי להביע אותה. לכן ראוי היה שהניו יורק טיימס יקדיש לטרגדיה זו כותרת באותיות גדולות ובמקום בולט יותר בעמוד הראשון, שהרי כותרת גדולה מושכת תשומת לב רבה יותר של הקוראים. לעומת זאת, העיתון הניו יורקי השני, **הראלד טריביון**, הדפיס את הידיעה באחד מעמודי הפנימיים, בנוסף לתיאור של כתבו, אשר ביקר במחנה. לדאבונו הלב, אין מנוס מלהוסיף כי העיתונים האחרים בניו יורק לא הקדישו תשומת לב מספקת לטרגדיה של מיידנק, כפי שהיה נדרש במקרה זה.

מעבר לעצם פרסום הידיעה, צצה השאלה, כיצד הגיבו העיתונים האלה במאמרי המערכת שלהם על המעשה שהתגלה. לדעת **פארווערטס**, טיימס פרסם מאמר טוב למדי, אולם הוא היה השלישי ולא הראשון בסדר מאמרי המערכת, דבר שנתבקש לנוכח הטרגדיה הנוראה שנתגלתה. אולם, לפחות, המאמר של טיימס אינו מטיל ספק במה שמסר לו כתבו בלובלין.

לעומת זאת, **הראלד טריביון** כתב בעניין זה מאמר קצר מאוד, ויש להצטער על כך כי בפסקה הראשונה הובע ספק בנכונות העובדות, בנימוק שצריך לחכות לעדויות נוספות. אמנם, לזכותו של כתב המאמר יש לומר כי המסקנה שלו היא נכונה. שם הודגש באופן בולט כי המשטר האשם במעשי רצח מקפיאי הדם האלה חייב להיענש בלא שום רחמים, כשם שהוא התייחס אל קרבנותיו, והעם אשר תמך במעשים אלה אינו ראוי שיבוא במחיצת עמי התרבות.

על רקע דברים אלה שאל **פארווערטס**: הכיצד ייתכן שעד עכשיו לא נתנה העיתונות ביטוי לממדי הטרגדיה שפקדה את יהודי אירופה? ותשובתו לא היתה חד משמעית, וגם לא מאשימה. הוא העדיף להוסיף שאלה לשאלה, מפני שהתקשה להסביר תופעה זו. לפי דבריו, ייתכן שהחברה כבר התרגלה להרג ההמוני וכתוצאה מכך קהו חושיה עד כדי כך שהיא אינה תופסת עוד את מהות הזוועה וגודלה. אלא שאלה היו רק השערות "רטוריות", כדי להבליט את גודל הכאב על

מייסדו, מלמעמבער 1, 1944

FORWARD

A JEWISH DAILY

Published by THE FORWARD ASSOCIATION

ABRAHAM LINCOLN, President S. GINSBURG, Sec.-Treas.

NEW YORK 3
175 East Broadway
Phone, GRamercy 5-5000

CHICAGO, ILL.
Kedzie Ave., at 12th St.
Phone, CRawford 1600

SUBSCRIPTION (Paid in Advance)	
DAILY AND SUNDAY	
1 Year	\$12.00
6 Months	6.25
3 Months	3.25
1 Month	1.10
Deliverable and Postal Costs	
1 Year	\$12.00
6 Months	6.75
3 Months	3.50
1 Month	1.25
SUNDAY EDITION ONLY	
United States (One Year)	\$6.00
Canada and South America (1 Year)	6.50
Foreign (One Year)	6.50

לובלין או די אמעריקאנער פרעסע

אנדערשטען מיליאן אומשוולדיגע מענשען זיינען אומגעבראכט געווארען אין דעם אידאנעק קאנצענטראציע לאגער ארום לובלין. פון די אנדערשטען מיליאן קרבנות זיינען פאראן זיכער ארום 8 מיליאן אידען. די נאציס האבען דורכגעפיהרט אס די גרויסע פארדען קאלמבאטיג, מיסעמאטש, און 8 קניומש אויפן ג'ועם, פונקט ווי עס האלט געווען א רומען גאטליכע ארכיוו. דאס איז די גרעסטע, די שוין ערליכסטע טראגעדיע אין דער געשיכטע פון דער וועלט.

עס איז דערויכער געווען גיט מעהר ווי גאטליך, אז יעדער איי-נער, וויס אז עס שאנדאקסטען אנגעקומען פון אס דער טראגעדיע, זאל נאכמאלען גיט א טראכטאמען אטעם, ניי אזוי די וועלט וועט זיך אפגען אויף דעם. און וועמען האט נאך די די טראגעדיע אזוי געמאכט? ווי אונז, אידען?

הכותרת בפארווערטס

כיצד יגיב העולם על כך. התביעה לתגובה הולמת הופנתה קודם לכול אל העיתונות המשקפת והמעצבת את התודעה של החברה. ואין מדובר בעיתונות היהודית, מפני שזו עשתה ככל יכולתה כדי לעורר את תשומת לבו ואת מצפונה של החברה הכללית בדרישה לעשות צדק עם הקרבנות היהודים, אף על פי שלעתים קרובות מאוד אחז בהם החשש המוצדק כי דרישה זו נופלת על אוזניים אטומות.

לכן היה הציבור היהודי, ובמיוחד העיתונים שהיו לדובריו, סקרנים מאוד לדעת כיצד תגיב העיתונות הכללית האמריקאית על טרגדיה נוראה זו, שנגלתה בקברות ההמוניים במחנה מיידנק. הידיעות על המתרחש במחנה לא היו חדשות, אולם מהימנותן היתה מפוקפקת בעיני עורכי העיתונים הכלליים, משום שהם באו ממקורות משניים. עכשיו השתנה המצב, עשרות כתבים אמריקאים הוזמנו על ידי ועדת חקירה רוסית-פולנית, החוקרת את מעשי הרצח של הנאצים, לראות

הכותרת על הרצח בלידיצה ב־New York Times

המשמעות "לידיצה הנצחית" (Lidice the Immortal). הזעזוע לנוכח הרצח ההמוני הביא את עורכי העיתון לשאול, האם הקרבנות זכאים לקבוע את אמות המידה להסדר שלום צודק עם גרמניה אחרי שזו תנוצח במלחמה, ותשובתם היתה: כן! וכאן באה התפרצות רגשות שלא היתה אופיינית בדרך כלל לסגנונו המאופק של העיתון, ועל כן היא ניתנת כאן בלשונה המקורית:

It is they who will arise when the great Nazi retreat begins, from behind every tree and every ruined wall, they who will say that the beaten broken Nazi thugs shall have no water, no food, and no truce, they who will insist that no mountain, no valley, no depth of the sea, no island shall save the guilty from retribution; they who will avenge Lidice.

הזעם המוסרי הביא את מחברי המאמר להתרת הנקמה ברוצחים על-ידי קרבנותיהם, ולאיסור מניעתה של נקמה זו על ידי מי שנתמזל מזלם ולא התנסו בסבל זה של העמים הכבושים. ועל כן

Let them first be satisfied. In grief and agony they have earned the right. After that we can help to write the peace.

מעבר לצידוקה של הנקמה בעם הרוצחים, היתה לידיצה לסמל המוסרי המונע רשע עתידי בשביל כל האנושות:

The name of Lidice extinguished? The name goes round the world. It is written in blood in every free man's atlas. It blazes in undying fire on every map of Europe. What happened there will never be forgiven, never forgotten. If there was in any honest mind a rag, a shred of compromise, there in that martyred glorious town — where all the men died because none could be found to denounce the guilty — it burned to ashes

המאמר הראשי בהראלד טריביון היה פחות נרגש, אולם לא פחות תקיף בגינוי מעשה הרצח, אחרי שנתברר לדעת העיתון, בעקבות ההודעה הרשמית של הנאצים, כי אכן הידיעה הנה אמיתית. לכן המאמר השווה את הנאצים למלך ההוננים, אשר ראה את תהילתו בערמות של גוויות בני אדם מומתים. לדברי המאמר, הזוועה טמונה לא רק במעשה עצמו, אלא גם בעצם ההודעה הרשמית על כך מטעם הממשלה כביטוי גלוי למדיניות של רצח המוני של חפים מפשע. לכן, לדעת הכותב:

ההפליה שנהגה בה עיתונות זו ביחס לסבלם של היהודים לעומת הלא־יהודים.

וכאן בא האזכור של מעשה הרצח של כשלוש מאות אזרחים צ'כוסלובקים בכפר לידיצה, בעקבות ההתנקשות בחייו של הארכי־תליין היידריך (Reinhard Heydrich), ראש הגסטאפו ומושל צ'כוסלובקיה שהיה מארגן ועידת ואנוזה.

למעשה זה, טען פארווערסט, הקדישה העיתונות האמריקאית תשומת לב גדולה יותר, עד כדי כך, שאפילו המאמר הראשי בהראלד טריביון הניו־יורקי, שדן ברצח ההמוני במיידנק, מדבר על לידיצה כטרגדיה הגדולה, ואילו לובלין מופיעה כמעין תוספת. כותב המאמר מיהר להדגיש כי איש אינו מתכוון להמעיס בעצמת הפשע שנעשה בלידיצה, אולם אין להשוות בין לידיצה ללובלין־מיידנק. שם מדובר על רצח של מאות וכאן נעשתה פעולת השמדה שיטתית של כמיליון וחצי אנשים. בלידיצה היה לרוצחים "תירוץ" – הנקמה על הריגת מנהיגם, ואילו בלובלין־מיידנק מדובר ברצח שיטתי ומתוכנן של מיליון אנשים שלא היה ניתן ליחס להם שום "חטא", חוץ מעצם קיומם, וביניהם כמיליון וחצי יהודים.

המאמר יכול לשמש עדות מובהקת לאי־האונים של דעת הקהל היהודית, אשר מצא את ביטויו בלשון המאופקת והכואבת של המאמר. נשמע בו גם טון אירוני, בתיאור הציפייה המתוחה של הציבור היהודי לתגובת העיתונות הכללית על פרסום העובדות המוצקות על מעשי הרצח ההמוניים ובמעין אמירת תודה על ששני העיתונים המרכזיים בעיר ניו יורק מצאו לנכון להבליט סוף כל סוף בעמודיהם הראשיים את הטרגדיה של היהודים.

לידיצה בעיתונות האמריקאית

על עצמתו של הכאב של חסרי האונים תעיד לא רק האירוניה, אלא הטענה בעלת המשמעות המוסרית, שהבחינה בין הרצח בלידיצה, שהיתה לו סיבה, לבין ההשמדה במיידנק ללא סיבה. שהרי רצח חפים מפשע, מן הבחינה המוסרית, אינו נמדד בערכים כמותיים. אולם על אף זאת, חובה להדגיש כי בין לידיצה למיידנק אמנם לא היתה הבחנה מוסרית, אולם היה שוני מהותי בכוונת הרוצחים. בלידיצה נרצחו אנשים מתוך כוונה להרתיע את המחותרת האנטי־נאצית, ואילו בלובלין־מיידנק ובמחנות ריכוז אחרים הומתו מיליוני יהודים מתוך כוונה להשמיד עם שלם. מבחינה זו, רצח זה היה שונה גם מהריגתם של מיליוני פולנים, רוסים ובני עמים אחרים, אשר את עמיהם רצו הנאצים לשעבד, אך לא להשמיד.

כאן המקום לחזור אל תחילתו של המעשה. בקיץ שנת 1942 התנקשה המחותרת הצ'כית בחייו של ראש הגסטאפו בצ'כוסלובקיה ריינהרד היידריך ליד הכפר לידיצה. כתוצאה מכך הוא נהרג והשלטונות הנאציים החליטו לבצע מעשה של ענישה קולקטיבית על ידי הוצאתם להורג של כל הגברים תושבי הכפר והגלייתם של הנשים והילדים. ולמען "יראו וייראו" עוד הגדילו לעשות במתן פרסום רשמי בכלי התקשורת הממלכתיים על מעשה הזוועה שעשו. הידיעה על כך התפרסמה בניו יורק טיימס בעמוד השער בתוספת רשימה כללית של קרבנות הנאצים, במספר שהוערך ב־5 מיליון, בחלוקה לפי הארצות. היהודים לא הופיעו ברשימה זו בתור קטגוריה נפרדת.⁴ למחרת היום⁵ פרסם העיתון מאמר ראשי תחת הכותרת רבת

לידיצה בעיתונות הבריטית

תגובתה של העיתונות הבריטית, טיימס של לונדון ודיילי טלגרף, על הרצח בלידיצה, היתה שונה לחלוטין. היא היתה מאופקת מאוד ואינפורמטיבית בלבד. מעשה הנקמה הרצחני של הנאצים הובלע בשורות הקצרות שהקדישו עיתונים אלה לשיטות הרצחניות שהנהיג היידריך בצ'כוסלובקיה בסופו של דבר, אשר הביאו להתנקשות בחייו. רק **מנצ'סטר גארדיין** היה במקצת יוצא דופן. לאו דווקא בפרסום מובלט של מעשה הרצח הנקמני, אלא דווקא בתביעה להימנע ממעשי נקם אישיים נגד הפושעים הנאצים הגורמים למעשי נקמה אכזריים מצדם באוכלוסייה חפה מפשע. העיתון קרא לאנשי המחתרת בארצות הכבושות לגלות גבורה ומשמעת עצמית (Courage and self control).⁸

תגובות העיתונות היהודית

מעשה הרצח בלידיצה והתגובות שבאו בעקבותיו התרחשו בקיץ שנת 1942, כאשר כבר הלכו ורבו הידיעות על השמדת מאות אלפי יהודים בפולין וברוסיה. אולם, כידוע, מידע זה לא זכה לאותה תגובה שזכה לו הרצח בלידיצה. והדבר מעורר את השאלה: כיצד הגיבה העיתונות היהודים על ההבחנה התקשורתית בין רצח להשמדה?

העיתון הראשון אשר התייחס להפליה מוסרית זו במאמר מערכת, בלשון מאופקת ומאוזנת, היה **מארגן פרייהייט**, עיתונה של ה"סקציה" היהודית של המפלגה הקומוניסטית בארצות הברית. הוא הביע הזדהות מוחלטת עם הזעקה הכללית לנוכח מעשה הרצח, אולם גם מיהר להוסיף ולהדגיש כי בו בזמן מתרחשות "מאות לידיעות" (הונדערטער לידיצטעס) בעם היהודי באירופה הכבושה, ומספר הקרבנות בהן כבר הגיע למיליון. מטרתו של אזכור זה היתה כפולה: להצביע על הסבל היהודי שנדחק לשולי התודעה הציבורית ולחזור על התביעה המדינית של בריה"מ לפתוח בחזית שנייה נגד הנאצים כדי לזרו את הניצחון עליהם, ובכך להציל את המיליונים המועמדים להשמדה.

הקדים אותו מעל דפי **הפארווערטס** הפובליציסט א' גינבורג, אשר כתב בכאב ציני על ההבדל בין רצח המאות בלידיצה לבין השמדת מאות אלפי יהודים. הסיבה לכך לדעתו היתה כי מבחינת תעמולת המלחמה של המדינות הדמוקרטיות הלוחמות בפשיזם לידיצה אחת חשובה יותר מעשרות ערים כמו וילנה ואחרות, שבהן כבר נרצחו עשרות אלפי יהודים. וכל כך למה? מפני שרצח יהודים אינו מעורר את זעמה של דעת הקהל. הציבור הכללי נשאר אדיש וקר רוח אל נוכח הטרגדיה של היהודים, כפי שהיה בשנים טרם פרוץ המלחמה. אז לא תבע לפתוח את שערי ההגירה למען הפליטים היהודים,¹⁰ ועתה הוא אינו מוחה נגד הרצח. כעבור מספר חודשים, בדצמבר 1942, כאשר כבר נודע ללא כל ספק כי מתבצע רצח עם ביהודי אירופה, יצא **הפארווערטס** לדון ביחסה של דעת הקהל בארצות הברית אל מעשה זה.¹¹

העיתון הצביע על כך כי דעת הקהל היהודית היתה הראשונה בארצות הברית אשר התריעה על הסכנה הצפויה לעולם החופשי מעליית המשטר הפשיסטי הנאצי בגרמניה. לעומת זאת, הממסד הפוליטי האמריקאי, בשונה מזה בבריטניה, התעלם מסכנה זו גם אחרי עלייתו של היטלר לשלטון. הוא העלה נשכחות לא מחמאות,

NAZI MASS KILLING LAID BARE IN CAMP

Victims Put at 1,500,000 in Huge Death Factory of Gas Chambers and Crematories

By **W. H. LAWRENCE**

By Wireless to THE NEW YORK TIMES.

LUBLIN, Poland, Aug. 27 (Delayed)—I have just seen the most terrible place on the face of the

כותרת הכתבה על מחנה ההשמדה מייזק

It is useless to talk about vengeance; one cannot take revenge for a depravity of such depth. But the words of that announcement are imperishably engraven now upon millions of minds, and one thing is certain — that those individuals who convict themselves of such a crime must be put forever beyond the power to harm.⁶

כלומר לדעת העיתון, בניגוד למתחרהו הניו יורק טיימס, תהיה זו טיפשות חסרת תועלת להטיף לנקמה בעם הגרמני, אולם יהיה צורך להטיל עליו את כל ההגבלות והביטחונות כדי שמשטר כזה לא יחזור בעתיד. יוצא אפוא כי טיימס היה יותר מזועזע ויותר קיצוני במסקנותיו מן הטרביביון, ואל כך עוד נחזור בהמשך הדברים. נוסף על כך ראוי לציין גם כי סיפור הטרגדיה של לידיצה שהועלה על ידי כלי התקשורת בארצות הברית עורר תגובות מחאה וזעזוע מוסרי בקרב דעת הקהל האמריקאית. והדברים הגיעו לכדי כך שבמקומות יישוב שונים בעלי שמות גרמניים הובעו תביעות לשנות את שמותיהם, וכמה ערים קטנות אף הציעו לשנות את שמן ללידיצה. התעוררות זו היתה כה מקיפה שזכתה להתייחסות במאמר מערכת של הניו יורק טיימס.⁷

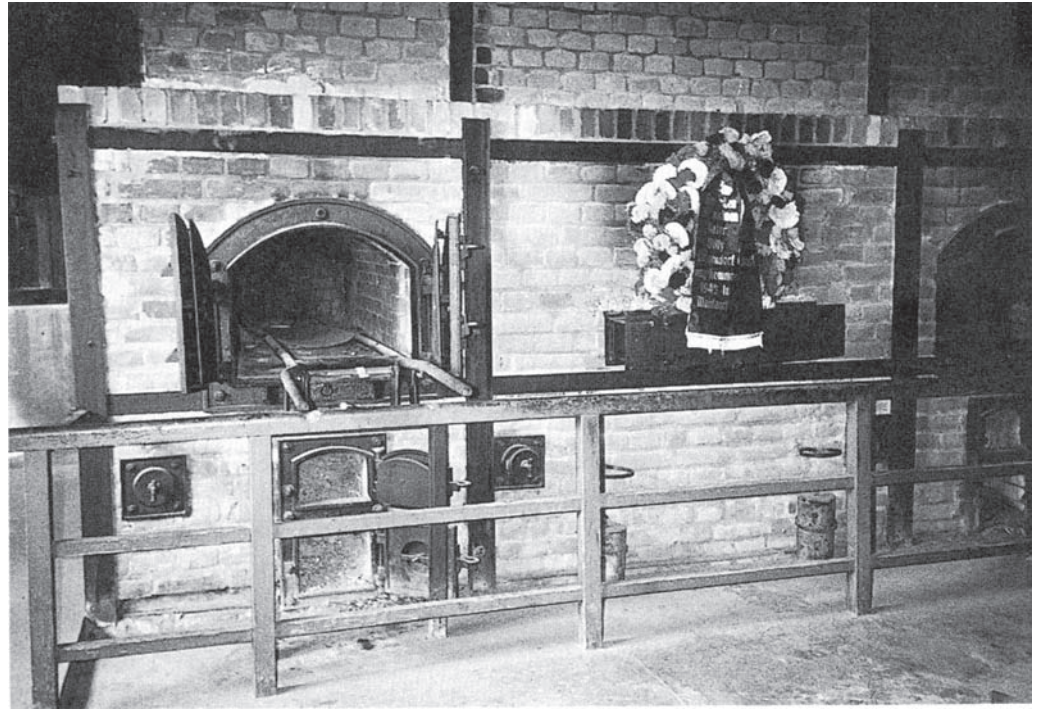
הראשונה, אלינור רוזוולט, פרסמה דברי מחאה באחד מעיתוני המדינה. ועל כך הוא הגיב, כי אף על פי שתגובת דעת הקהל האמריקאית הנה רצויה, הרי לדבריו, "לא אתבייש לומר כי אני מקנא, כי דמנו היה הפקר" (פארוואס אונזער בלוט איז מוטלת גם על היהודים, וזאת "מפני שאנחנו חשים כה ירודים, כה מוכים, כה זנוחים עד שאיננו דורשים דבר". הרי אין משפחה יהודית יוצאת אירופה שאינה מתאבלת – "ואנחנו שותקים" (און מיר שווייגן).¹²

לעומת הביקורת והתלונה על העיתונות הכללית, יצא אחד משני העיתונים הציוניים של קהילת שיקגו בהתקפה ישירה ובוטה על הניו יורק טיימס. לדבריו, "כאשר היהודים הנידונים למוות (doomed) בגטו וורשה נלחמו במאבק, הנואש האחרון נגד רוצחיהם,

לא בתור מקדשי השם אלא כלוחמי חסרי נשק כמעט, מסר על כך הטיימס כאילו היהודים לא הם אשר ניהלו מאבק טרגי זה. הטיימס לא היה מוכן להעניק ליהודים אלה את הכבוד של מי שהקריבו את עצמם במאבק של גבורה נואשת. וזהו העיתון אשר נוסד ומנוהל על ידי יהודים והנושא את הסיסמה שהוא מפרסם את כל הידיעות המתאימות לפרסום (All the news that's fit in print)! כלומר גאווה של היהודים על מאבקם בתור יהודים נגד הנאצים לא היתה ראויה להדגשה או לפחות להבלטה בניו יורק טיימס.¹³

ברוח זו התבטאו גם שני העיתונים הציוניים המרכזיים שיצאו

לאור בעיר ניו יורק – מארגן זשורנאל ודער טאג.¹⁴ העיתון הציוני בלונדון, די צייט, התריע כבר בראשית שנת 1942, עוד לפני שהחלו להתפרסם הידיעות על מעשי הרצח ההמוניים ביהודים, על שתקתה של העיתונות האנגלית. העורך של העיתון, מוריס מאייער, שאל מדוע העיתונות הכללית שותקת לנוכח הידיעות כי באוקראינה רצחו הנאצים 240,000 יהודים, והעיתונות הבריטית עברה על הידיעה המחרידה בדממת אבן שאותה קשה להבין. האמנם אין היא יודעת כי לפעמים שתיקה מתפרשת כהסכמה? האם אינה מבינה כי השתיקה גם מעודדת את הרוצחים במעשיהם? – שאל – בלי לצפות למענה. תשובתו על שאלות כואבות אלה היתה כי בהעדר ממלכתיות יהודית, אין ליהודים ממשלה גולה בלונדון כמו לנורווגים או לפולנים, אשר בהן מתחשבת העיתונות הבריטית ולכן היא מוחה על מעשי האכזריות כלפי אזרחיהן החפים מפשע. האשמה, לדעתו, אינה רק של עורכי העיתונים אלא גם של ראשי הארגונים היהודיים,

המשרפות במחנה ההשמדה מיידנק

כי בעיתונות האמריקאית לפני המלחמה, היה הרבה ריסון עצמי בגישה הביקורתית כלפי המשטר הנאצי. עיתונות זו התבטאה "בחצי פה" (האלבען מויל) על רדיפתם של היהודים בארצות הכבושות על ידי הצבא הגרמני. אמנם אין להאשים את העם האמריקאי באדישות כלפי הנעשה ביהודי אירופה. ההיפך הוא הנכון. ישנן הרבה תופעות של הזדהות עם סבלם, במיוחד בקרב אנשי הכמורה. אולם אין די בכך, לדעת העיתון. "לכן עלינו עכשיו להשתדל כי כל האמת על השמדת היהודים על ידי הנאצים תגיע מהר ככל האפשר אל דעת הקהל האמריקאית, ועלינו, במקביל, לחזק את דרישתנו מן הממשלה האמריקאית להגדיל את מעשי ההצלה שלה של היהודים הצפויים להשמדה המונית". כלומר, מן ההן בשני העיתונים נשמע הלאו. כל אחד בדרכו הדגיש כי היהודים הנרצחים נשכחו. אולם ביקורת ישירה על העיתונות הכללית לא הושמעה בהם.

את הדברים הקשים והנחרצים ביותר על יחסו של העולם החופשי כלפי רצח יהודי אירופה כתב הסוציולוג היהודי יעקב לשצ'ינסקי. הוא מחה נגד ה"אוניברסליוציה" של הטרגדיה היהודית, אשר אינה מבחינה בין אסונה המיוחד לבין הסבל של העמים האחרים שהיו נתונים תחת העול של המשטר הנאצי המדכא. ב"אוניברסליוציה" זו ראה לשצ'ינסקי את הסיבה לכך מדוע לא הזהירו מנהיגי המעצמות הדמוקרטיות את היטלר ותבעו ממנו באיומים להפסיק את ההשמדה. לדעת לשצ'ינסקי, יחס זה כלפי הטרגדיה היהודית מצד דעת הקהל הודגם בתגובה הציבורית על מעשה הרצח הנפשע בלידיצה, אשר עליו כתב הניו יורק טיימס שני מאמרי מערכת, וגם הגברת

YIDDISHER KEMFER

אידישער קעמפער

וואָנבלאָט פֿון דער פֿאַראַיניקטער אַרײַטער סעציאָליסטישער אַרבעטער־פּאַרטיי פּועלי ציוני־צײַטונג
סעקר 454. נײַ־יִאָרק, יוני 26, 1942. זײַט 8 קאָפּיר; קאָפּיר 28. Vol. XXI, No. 454. New York, June 26, 1942.

אינפֿאָרם:

יעקב לעצניסקי: אײַז אונזער בלוט פֿאַר?
ג. סעלעמאַן: פֿאַרצײַכענענען און קענטענען.
א. רעוואַצקי: ווי אַזוי מענטשן פֿאַרנעמען נעשײַכעס.
שלמה גראַדזענסקי: 18 יאָר יטוד.
א. ס. ליריק: צווישן מזרח און מערבֿ.

איז אונזער בלוט פֿאַר?

עבעלס האָט זיך ווידער צעהאַנגעט
אַן שרייט אויף אַלע זײַנע ווילדע
קילות, אַז אײַז זײַנען שולדיק. האָט די ענגלישע באַבערס טרעפֿן
אַזוי נישט אײַז די קעלנער פֿאַבריקן און אײַז אין די דײַטשע מענטשן

הכותרת בשבועון של פועלי ציון בארצות-הברית

וההסבר היה בחולשתם המיוחדת של היהודים. לדברי המאמר, הנאצים חיפשו שער לעזאזל ומצאו אותו ביהודים מפני שהם היו מיעוט קטן בין העמים, מפוזרים יותר מהם וחסרי אונים מכולם. מסקנת הסיכום של המאמר פרדוקסלית מבחינת השקפת עולמם האנטי־לאומית יהודית של בעלי העיתון – משפחת סולצברגר. שהרי נאמר בה כי המפתח לאותו סבל ולמות קדושים (Martirdom) הוא בהיות היהודים מיעוט (Minority).¹⁷ הפרדוקס הטמון בהגדרה זו של הבעיה היהודית הוא באופייה הציוני המובהק, מפני שהציונות היתה זו שראתה את הבעיה היהודית בראש

וראשונה כשאלה של מיעוט מפוזר אשר אינו מהווה רוב לאומי בשום מקום. ולכן השאיפה להשיג רוב יהודי בארץ־ישראל היתה מטרה של כל הזרמים בציונות, משמאל ועד ימין, ואפילו השומר־הצעיר, אשר דגל בשנות ה־30 במדינה דו־לאומית, לא ויתר על העיקרון של רוב לאומי יהודי בארץ־ישראל.¹⁸ אמנם ניו יורק טיימס לא ויתר על השקפתו האוניברסלית ודאג באותו מאמר להבליט גם את סבלם של העמים האחרים, כמו הפולנים והצ'כים, לזכר לידיעה, וגם של הצרפתים והנורווגים, אולם בכל זאת היהודים היו מבחינתו "הראשונים לסבל", ובכך "נפל בנח" של התאורטיקנים הציונים – משה הס, פינסקר, הרצל ואלה שבאו בעקבותיהם.

טיימס הלונדוני אף חיזק את הטענה בדבר ייחודה של הבעיה היהודית. הוא תיאר אותה כגורל היסטורי והגדיר את הרצח כפוגרום (Pogrom), אשר אמנם כבר קרה בעבר, אולם אף פעם לא הגיע לממדים כגון אלה, ואופיו הרצחני האכזרי, המתוכנן והמשוכלל טרם נודע כמוהו. עם זאת, כמו טיימס הניו־יורקי, טיימס הלונדוני לא ויתר על "המסגרת האוניברסלית" של מעשי הרצח וגם הוא מנה בצד היהודים את העמים האחרים הסובלים באירופה הכבושה,¹⁹ ואף הדגיש כי גורלם של היהודים היה הגרוע ביותר רק בממדיו (Only in Scope), אבל לא במהותו (Not in Nature) לעומת העמים האחרים. והשוואה זו נעשתה על אף זאת שהיהודים הוגדרו באופן ייחודי כאומה חסרת אונים (Helpless Nation), דבר שלא נאמר על שום אומה אחרת, שהרי אלה המשיכו להיאבק נגד הנאצים כעמים, ולכן לא הוגדרו כעם חסר אונים.

בלשון דומה כתבו גם שני העיתונים המרכזיים הנוספים בבריטניה, דיילי טלגרף ומנצ'סטר גארדיין. טלגרף לא הסתפק בטענה שהשמיעו טיימס הניו יורקי וטיימס הלונדוני, כי הצלתם של היהודים תלויה בניצחון המהיר במלחמה, אלא תבע מעולות־הברית לנקוט אמצעי הצלה מיוחדים, כמו הסרת כל המגבלות על ההעברה של יהודים לארצות הברית ובריטניה, וכן לעודד ארצות נייטרליות

אשר אינם מתריעים במידה מספקת בפני הפוליטיקאים ועורכי העיתונים על מעשי הזוועה של הנאצים ולא רק כלפי היהודים.¹⁵ כעבור שלושה חודשים, כאשר בכלי התקשורת פורסמו ידיעות על רציחתם של כמיליון יהודים, התייחס לדבר הפובליציסט שמואל גולדשמידט. הוא הסביר את שתיקת העיתונות באופן פרדוקסלי. לדעתו, הזעזוע שפקד את דעת הקהל הליברלית לנוכח הידיעות הוא כל כך עמוק, שכתוצאה ממנו נוצר אי אמון כלפי מה שנכתב בעיתונות ומשודר ברדיו. את רצח המאות בלידיעה דעת הקהל מסוגלת לתפוס. אולם השמדתם של מיליונים היתה מחוץ להשגתה. הוא סיפר על יידו, עיתונאי בריטי ידוע, שישב יחד אתו במסיבת העיתונאים שבה נמסרו הפרטים על ממדי ההשמדה. האיש רשם את הדברים בפנקסו, ועל יד כל המספרים הציב סימני שאלה. מסקנתו במאמר היתה, כי מן הבחינה הפסיכולוגית והפוליטית לא תיחיד החברה הדמוקרטית הנלחמת נגד הפשיזם מקום מיוחד לסבלם של היהודים, וזאת משום שבכל הארצות הכבושות על ידי הנאצים היהודים סובלים יחד עם בני העמים האחרים ומבחינה זו, כך סוברת דעת הקהל הכללית, היהודים אינם עוד ה"יוצא מן הכלל".¹⁶ וכוונתו בוודאי היתה לשנים שלפני פרוץ המלחמה, כאשר יהודי גרמניה נרדפו על ידי הנאצים.

1942 – שינוי בקו

המצב שתואר על ידי הפובליציסטיקה היהודית השתנה זמנית לקראת סוף שנת 1942, כאשר בחודשים נובמבר־דצמבר התפרסמו הידיעות המוסמכות על הרצח ההמוני של יהודי פולין ורוסיה. הניו יורק טיימס יצא במאמר ראשי אשר כותרתו: "הראשונים לסבל", רמזה על שינוי מסוים בקו שהיה נקוט בעיתון ביחס למצבם של היהודים, ולפיו, אף על פי שהעיתון לא זנח אף פעם את גישתו האוניברסליסטית ביחס לקרבנות המשטר הנאצי, הרי בכל זאת הובלט ייחודם של היהודים בכך שהם הוגדרו בתור הראשונים לסבל. אולם העיתון לא הסתפק בכך, אלא חיפש גם הסבר או מפתח להבנת תופעה זו.

THE SLAUGHTER OF EUROPEAN JEWRY

WEEK after week, during these many sad and weary months, this paper has striven to awaken the public mind to the facts of the Jew-extermination being carried on by the Nazi monsters in Europe. Again and again it has cried aloud that the oft-repeated Nazi threat of Jewish annihilation was seriously intended. Week after week, with what was regarded in some quarters as sickening iteration, THE JEWISH CHRONICLE has demonstrated from reliable reports that the gruesome plan had already passed beyond the region of threat and was in process of actual and ruthless execution. Many Jews and most non-Jews, except for the leaders of the Churches, were unconvinced. These were horrors, as the Primate said, beyond what imagination can grasp. It was not to their minds conceivable that a whole people should not merely be indicted but coolly and calculatedly exterminated. As one Jewish commentator has put it, "the world was asked to believe in the unbelievable." When the more reliable newspapers lifted the veil on this raging gehenna, readers in several cases protested that they had already been sated to the point of nausea with accounts of Nazi savagery. Even Jewish stomachs rebelled—with equal naturalness perhaps—but with far less justification in reason or conscience. Several Jewish Ministers found it necessary to rebuke those cowardly ones of their congregants who had complained that they could no longer read THE JEWISH CHRONICLE because the facts it recorded so harrowed their feelings.

כותרת המאמר הראשי ב-"Jewish Chronicle"

שנת 1942 זכו למקום בולט רק בדיילי טלגרף, ואפילו הגארדיין כלל קרבנות אלה בין מיליוני הנרצחים באירופה.²⁴ עם זאת, ראוי לציין למען ההשוואה כי גם המרד הפולני בוורשה בחודשי הקיץ של שנת 1944 לא קיבל הבלטה מיוחדת בעיתונות הבריטית, אף כי ממשלת-גולה פולנית ירשה בלונדון וגודים פולניים לחמו לצדן של היחידות הבריטיות בחזית איטליה, דבר היכול להעיד על כך שעיתונות זו לא היתה שלמה עם המעשה של המרד. גארדיין אפילו כתב בגלוי כי אף על פי שיש לתמוך במורדים, הרי אין מנוס מלהצטער על הטעות בקביעת מועדו (regret its obvious mistiming).²⁵

לפתוח את שעריהן לפני הפליטים המצליחים להימלט מן הנאצים.²⁰ בנוסף זה הגדיל להתבטא מנצ'סטר גארדיין הפרו-ציוני המסורתי מאז הצהרת בלפור. הוא נתן ביטוי לתביעה לעשות כל מה שניתן, בלשון חודרת בטרגיות הריאליסטית וההומניסטית שלה: "שום דבר אינו ניתן לעשות?" – שאל העיתון – "אכן אין ספק כי שום דבר לא יהיה בעל השפעה ומשמעות מלבד הניצחון הצבאי על הנאצים. וכאשר יבוא הניצחון רק יהודים מעטים יישארו בחיים בארצות הכבושות על ידי הנאצים. אבל שום אמצעי אשר בעזרתו אפשר להציל ולו רק מעטים אסור שיידחק הצדה". (But nothing that might save even few should be left undone).²¹

העיתון המשיך לדבוק בתביעתו המוסרית מבעלות הברית בטענה כי אין לקבל בשום פנים ואופן את ההשקפה שרק ניצחון צבאי מהיר ככל שניתן יביא להצלת היהודים שנותרו עדיין בחיים. אמנם, לדעתו, ההצלה צריכה להיות אחת הסיבות להגברת מאמץ המלחמה כדי לקרב את הניצחון. אולם השאלה הניצבת בזמן הזה לפני מנהיגי העולם החופשי אינה מהו מספר היהודים אשר יירצחו, אלא כמה מהם יינצלו לפני שמשטרו של היטלר ימוגר.²²

הגארדיין לא הסתפק בתביעה כללית, אלא הוסיף הצעות משלו כאמצעים ודרכים להצלה מעבר למה שהציע הדיילי טלגרף. לדוגמה, החלפת אזרחים גרמנים שבויים ביהודים, וביטול הגבלות העלייה לארץ-ישראל שנקבעו בספר הלבן משנת 1939. העיתון רמז גם על כך כי ישנן עוד דרכים להצלה, אולם עליהן לא ניתן לדבר בפומבי.²³

מנצ'סטר גארדיין היה אפוא יוצא דופן בין העיתונים החשובים בבריטניה וגם בארצות הברית, בתביעתו העקבית להצלה כמעשה מוסרי. עמדה זו נבעה, ללא ספק, מתמיכתו ההיסטורית בציונות. תמיכה זו, ללא קשר לעמדות הפוליטיות הקשורות בתביעותיה המדיניות של הציונות, היתה עמדה מוסרית למופת. והיא התבטאה לא רק בקריאה לפתיחת שערי העלייה לארץ-ישראל בשביל הפליטים הנמלטים, אלא גם בקריאה להקמת יחידה צבאית יהודית תחת דגלה הלאומי. וזאת משום שליהודים צריכה להינתן הזכות להילחם בנאצים תחת דגלם, כמו לפולנים, ליוונים ולבני עמים אחרים שנכבשו בידי הנאצים. באותו זמן, מעבר לשיקולים המעשיים, זו היתה, כאמור, עמדה מוסרית למופת. בכך נתן מנצ'סטר גארדיין ביטוי מלא וברור למצבם המיוחד של היהודים. העיתונים האחרים לעומת זאת, הרחיבו את היריעה של הסבל האנושי הכללי ובכך ערפלו את כוונתם הברורה של הנאצים – השמדת העם היהודי, שהיתה שונה במהותה ההיסטורית מן ההרג והרצח של המוני בני עמים אחרים, על אף זאת ששתי צורות הרצח היו פסולות במידה שווה מן הבחינה המוסרית. מבחינה זו, צדק הפובליציסט גולדשמייט, אשר מדבריו הבאנו לעיל, בטענתו כי אין לקוות כי העיתונות הדמוקרטית תמתח קו הבחנה ברור ומהותי בין סבלם של היהודים לסבלם של בני העמים הכבושים האחרים.

אכן, אחרי התפרצות המחאה בעיתונים בסוף שנת 1942, חזרו הדיווח וההתייחסות העיתונאיים לקדמותם. עניינם של היהודים הנרצחים שוב ירד מכותרות העיתונים. מרד יהודי גטו ורשה בסוף אפריל ותחילת מאי 1943 לא זכה להבלטה באף אחד מהם. גם הידיעות על השמדה המונית של יהודים שהחלו להתפרסם באמצע

After inspection of Maidanek I am now prepared to believe any story of German atrocities, no matter how savage, cruel and depraved.²⁸

הערה אישית זו, בדרך אגב, זורה אור על מדיניותה של מערכת העיתון בכל הנוגע לידיעות על השמדת היהודים שהגיעו אליה ממקורות משניים.

למחרת היום, ב־31.8.1944, התפרסם מאמר מערכת של העיתון תחת הכותרת "האימה של מיידנק" (The Maidanek Horror). באורח מוזר, אם כי בוודאי לא מקרי, המאמר נפתח במחלוקת בין הממשלה הפולנית הזמנית לבין ההנהגה הסובייטית על כך שהצבא האדום אינו מושיט סיוע למחתרת הפולנית אשר פתחה במרד מזוין נגד הצבא הגרמני בעיר הבירה ורשה.

מכאן עבר המאמר לדון במה שראה כתבו במחנה ההשמדה מיידנק תוך הדגשה כי לנוכח גילויי הזוועה הללו כל מחלוקת מדינית תיראה ילדותית ובלתי נסלחת (Childish and Unexcusable).

לגופו של התיאור לא היה לו מה להוסיף, לעומת זאת היתה בפיו מסקנה מדינית, שלפיה לא ייתכן שום הסדר צודק של הבעיה הפולנית (Polish Question) בלי שעמי אירופה הנלחמים בנאצים יהיו מאוחדים בדעה כי אלה אשר ביצעו פשעים אלה ייענשו, ושלעולם לא יקום עוד כוח המסוגל לבצע דבר דומה. על רקע זה, לדעת העורכים, נושאי הוויכוח בין הממשלה הפולנית לשלטון הסובייטי בשאלת הגבולות ואופי השלטון הם משניים בחשיבותם. על קבריהם של הקרבנות עומדת השאלה, האם תקום מחדש הציוויליזציה ההומנית אשר תאחד בתוכה את כל החלקים והקבוצות של האומות החופשיות.²⁹ המאמר יכול לשמש, ללא ספק, דוגמה מובהקת ל"בריחתו" של ניו יורק טיימס מנקיטת עמדה בעניין היהודי, גם כאשר היה ברור, אם כי זה לא נאמר במפורש, מן הכתבה של שליחו, כי רוב הנרצחים היו יהודים. ונדמה שלא יהיה זה מוגזם לומר כי המעטפת המדינית שניתנה למאמר, בראשיתו וסופו, הסכסוך הפולני-רוסי, לא באה אלא להמעיט בהבלטתה של הטרגדיה היהודית על ידי הכנסתה בקונטקסט מדיני בינלאומי.

השערה זו מתחזקת במה שנאמר בכתבה של העיתונאי מוריס הינדוס, בניו יורק הראלד טריביון,³⁰ 30.8.1944, כלומר יום אחד לפני שפורסם מאמר המערכת של ניו יורק טיימס. תיאורו של הינדוס זהים לאלה של לורנס, אולם בשונה מחברו, הוא הדגיש בסעיף מיוחד בכתבתו כי היהודים הם בראש רשימת הקרבנות (Jews First on List). ולכל זה הוסיף לגבי גורלם של כלל יהודי פולין, בציניו כי לפי הערכות מדויקות שלושה מיליון מיהודי פולין נרצחו ורק שישים אלף מהם עדיין נותרו בחיים באזורים שונים בפולין, שהם עדיין תחת שלטון הנאצים. כלומר במערכת הניו יורק טיימס ידעו על כך כי יהדות פולין הושמדה, אולם עדיין לא היו מוכנים להכיר בכך כי אסונם של היהודים גדול מזה של שאר העמים אשר תחת הכיבוש הנאצי. יחד עם זאת, על אף ההבדל ביחס לזיהוי הלאומי של הקרבנות, ההראלד טריביון עדיין הטיל ספק באמיתות הידיעה. זאת ניתן ללמוד ממאמר המערכת של העיתון שהתפרסם למחרת היום תחת הכותרת: "אימה בלובלין" (Horror at Lublin), שבו הציגו העורכים לא למהר בהסקת מסקנות, מפני שאפילו אם כל העדויות על אכזריותם של הנאצים היו נכונות, הרי קשה להעלות על הדעת כי

תחושת העיתונות היהודית, שניצבה על קו הגבול בין הספק לגבי המידע שהובא עליה לבין הוודאות הבלתי מוטלת בספק על היקף ההשמדה של היהודים, באה לידי ביטוי במאמר מערכת של *Jewish Chronicle* – "השחיטה של יהודי אירופה", אשר קטעים ממנו נביא כאן בשפתם המקורית, באנגלית.

Week after week, during these many sad and weary months, this paper has striven to awaken the public mind to the facts of the Jew-extinction... Again and again it has cried aloud that the oft-repeated Nazi threat of Jewish annihilation was seriously intended.

אזהרות אלה נסמכו על מקורות מהימנים, אבל:

Many Jews and most non-Jews, except for the leaders of the Churches, were unconvinced.²⁶

אלה היו, לדברי עיתונאים יהודים, מעשי זוועה שלא יאמנו. אפילו כאשר החלו להתפרסם הידיעות הנוראות בעיתונים מהימנים, גם אז היו קבוצות של יהודים אשר לא האמינו ואפילו תבעו מן הרבנים בבתי-הכנסת לא לחזור עליהם בדרשותיהם.

דברים נרגשים וקשים אלה ביטאו ללא ספק גם את דעתם של העורכים והכותבים בעיתונות היהודית בארצות הברית, אשר גם הם השמיעו את הזעקה שלא בא לה המענה המקווה.²⁷

"האימה של מיידנק"

הדברים הזועקים של ג'ואיש כרוניקל התייחסו, כאמור לעיל, לתקופת אי הוודאות, כפי שהוגדרה כאן, ששררה בשנים 1939-1942. אולם גם כאשר הספק לגבי הקורה ליהודי אירופה נעלם, עדיין לא היתה לדעת הקהל בארצות החופשיות תמונה ממשית של מעשי הזוועה. מצב זה השתנה באופן מהותי בקיץ שנת 1944. בחודש אוגוסט שנה זו הוזמנו כתבים מערביים על ידי ממשלת פולין הזמנית, בהסכמה סובייטית, כמובן, אל העיר לובלין, שלידיה הוקם מחנה ההשמדה מיידנק.

שני הכתבים של העיתונים המרכזיים בעיר ניו יורק, ניו יורק טיימס והראלד טריביון, דיווחו על מה שראו עיניהם והעיתונים מיהרו לפרסם את כתבותיהם, הפעם בעמוד השער, וכן ליוו אותם במאמרי מערכת.

ב־30.8.1944 פרסם טיימס של ניו יורק בעמודו הראשון, אולם בכותרת משנה, מאת שליחו לחזית המזרחית, ו.ה. לורנס, כתבה ובה נאמר במפורש, ללא מילות הסתייגות מתוך זהירות יתר, כי במיידנק נרצחו בתאי הגאזים ונהפכו לאפר במשרפות מיליון וחצי בני אדם. הוא תיאר בפרוטרוט את אשר ראו עיניו ואף הביא מעדויותיהם של מנהלי המחנה והחיילים הנאציים אשר נפלו בשבי הצבא האדום.

לנוכח מראה עיניו התוודה לורנס, הכתב הוותיק שליווה את הצבא הסובייטי בקרבותיו, כי עד עתה לא האמין במה שדווח על מעשי הרצח של הנאצים בעיתונות הסובייטית. ורק עתה, אחרי הסיוע במיידנק, הוא מוכן להאמין בכל תיאור של מעשי האכזריות של הנאצים ויהיה אכזר ובלתי ייאמן אשר יהיה.

של העיתונות בארצות הברית כלפי שואת יהודי אירופה בזמן מלחמת העולם השנייה, הגיעה אחרי מחקר מקיף ומדוקדק למסקנה חמורה. היא האשימה עיתונות זו בשוויון נפש וחוסר חמלה כלפי הטרגדיה היהודית, אף על פי שהיו בידיה כל הידיעות על כך. לכן קבעה באופן קיצוני כי:

Both the final solution and the bystanders equanimity are beyond belief.³³

רוברט רוס, על סמך מחקרו שעקב אחר העיתונות הפרוטסטנטית בארצות הברית, הגיע למסקנה דומה, אם כי לא נקט בביטוי כל כך קיצוני. לדבריו, עיתונות זו ידעה על הנעשה ליהודי אירופה ופרסמה זאת, אולם נמנעה לחלוטין מן הקריאה להושיט עזרה לנרצחים.³⁴ קולין שינדלר, היסטוריון יהודי בריטי אשר חקר את יחסו של הטיימס הלונדוני אל בעיה זו, היה יותר מאוזן במסקנותיו. לדעתו, נושא היהודים הנרצחים תפס מקום קטן בעיתון ממספר סיבות: מתן העדפה מוחלטת לדיווח מחזיתות המלחמה; קיצוב הנייר לעיתונות, שקבע מדיניות של העדפה בפרסום הידיעות; הטלת ספק בידיעות שהגיעו על הרצח ההמוני, וגם שוויון נפש סלקטיבי, אשר שאב את צידוקו המוסרי מן ההכרה כי את רצח היהודים אי אפשר להפסיק כל עוד נמשכת המלחמה.³⁵ אף על פי כן גם שינדלר לא יכול היה להימנע מן השיפוט המוסרי של תופעה זו. לדבריו, היהודים הופקרו לגורלם על ידי העיתונות. כתוצאה מ"חירות מקצועית" (Professional Deafness), וגם הוא הגיע למסקנה דומה לזו של ליפשיטאדט בצטטו שורה משירו של המשורר הפולני צ'סלב מילוש:

There is no such thing as an innocent bystander. If you are a bystander you are not innocent.³⁶

עד כאן באשר לביקורת על עמדת העיתונות הכללית, ומכאן נקודה היהודית הכאובה – עמדתו של הניו יורק טיימס לנוכח השואה. ההתייחסות אל הניו יורק טיימס במאמר זה אינה כאל העיתון המרכזי בארצות הברית וגם בעולם החופשי באותו הזמן, אשר הטילה עליו אחריות ציבורית ומוסרית יתרה, אלא כעיתון עם "בעיה יהודית", שבעליו ועורכיו לא יכלו להשתחרר ממנה גם כאשר התעלמו ממנה. לתופעה זו היה גם רקע משפחתי. מייסד העיתון Cyrus L. Sulzberger האב, היה אוהד הרעיון הציוני ובראשית המאה העשרים שימש כסגן ראש הפדרציה הציונית בארצות הברית. הבן, לעומת זאת, Arthur Hays Sulzberger, שהיה אחד האישים המרכזיים בציבוריות האמריקאית והיהודית כאחד, היה ידוע בעמדתו האנטי ציונית הגלויה והמובהקת בנוסח "הוועד האמריקאי למען היהדות", אשר שלל לחלוטין את הלאומיות היהודית, והדגיש את האופי הדתי הבלעדי של היהדות. בעמדתו של סולצברגר הבן ביחס לשאיפותיה המדיניות של הציונות חל אמנם מפנה מסוים בעקבות גילוי אימי השואה בתום המלחמה, אולם לצורך ענייננו בזמן הנדון כאן, חשובה דעתו הבסיסית האנטי-ציונית. מבחינת הגדרתם של היהודים המפוזרים בעולם כעם. על כן לפי עדותו של מקס פרנקל, כתב העיתון באותה עת, ומי שהיה לימים עורכו, עשה סולצברגר כל מאמץ למנוע סיבה כלשהי לזהות את העיתון עם עניינים יהודיים.³⁷

במחנה ריכוז אחד הומתו ונשרפו מיליון וחצי בני אדם על אף שאין להתעלם מעדות מראה העיניים של הכתבים. לכן, למרות הספק, הרי התיאור של הכתבים מדבר בעד עצמו, ואין לחקור במה שנאמר על סמך עדות ראייה. ואם אכן הדברים הם נכונים, הרי משטר אשר היה מסוגל לתכנן פשע בממדים כאלה ובאכזריות כה נוראה ראוי להיות מושמד באותה מידה (Deserves Annihilation on the Same Scale). ואנשים אשר תמכו במשטר זה אינם יכולים לקוות ליחס של חסד כלפיהם, כאשר עמם ייכנע לכוחות בעלות הברית המנצחים. וכאן בא המשפט היוצר את הקשר הגורדי בין לידיעה ולובלין. וזו לשונו בשפתו:

Add Lublin to Lidice and both to the indiscriminate slaughter of the robot bomb offensive and all propaganda for soft peace becomes an insult to justice.³¹

ראוי להדגיש כי עצם ההשוואה בין הרצח של חפים מפשע בלידיצה להשמדה המונית במיידינג כחלק מרצח עם, בתוספת הציור של הפצצת לונדון בפצצות מונחות, מורה כי על אף גילוי הקברות ההמוניים שרוב קרבנותיהם היו יהודים, הקו המחבר בין לידיצה למיידינג לא נמחק, אלא להפך, עוד הודגש ביתר שאת. אל עניין זה עוד נחזור בסוף המאמר. יש לציין כי בעיתונות הבריטית לא ניתן לגילוי זוועת מיידינג אותו פרסום דרמטי כמו בעיתונים של ניו יורק, ורק לקראת סוף המלחמה, ימים ספורים לפני כניעת הצבא הנאצי, נעשה בעיתון מעין חשבון נפש ציבורי מתון, לגבי היחס של הציבור כלפי הקרבנות בזמן המלחמה, מאמר מערכת בטיימס הלונדוני – "הקרבנות"³² – ובו צוין מחנה מיידינג בתור מקום המסמל את אכזריותו הלא אנושית של המשטר הנאצי. על רקע זה צוין כי היו בזמן המלחמה רבים אשר הטילו ספק בידיעות שהגיעו מן התופת. וההסבר לספק של המפקקים נבע מן האמונה בכבודו של המין האנושי (Honour of Human Nature), אשר גרם להם לפקפק בדבר אמיתותן של הידיעות שהגיעו משם, בלוויית חשד כי מקורן הוא בהזיותיהם (Hallucinations) של הקרבנות עצמם. גילוי מחנות ההשמדה, הדגיש העיתון, ביטל את כל הספקות מן העבר. ועכשיו מה שנותר לבעלות הברית אחרי הניצחון הוא להעניש את הפושעים ולנסות לחנך את המוני העם הגרמני אשר נגררו אחריהם. אין ספק כי בדברים אלה יש אמת חלקית, המסבירה את הריסון של העיתונות הבריטית וגם האמריקאית בדיווחיה על הנעשה באירופה. ולכן ניתן חיזוק כמעט שלוש שנים קודם לכן, בסוף שנת 1942, במאמר המערכת של ה"ג'ואיש כרוניקל", שאותו הבאנו לעיל. ובו צוין בהבלטה כי גם בקרב היהודים היו רבים אשר דחו ידיעות אלה מתוך אי אמון מוחלט בהן. בכל זאת, היה הבדל חשוב בגישתם של שני העיתונים, בעוד ש"כרוניקל" יצא בתלונה מאשימה, הרי הטיימס הסתפק בהסבר מתנצל.

ביקורת חוקרים יהודים בני זמננו

עתה הגענו אל השאלה האחרונה אשר הוצגה בפתיחת המאמר. ההשוואה בין הביקורת העיתונאית היהודית הבורזמנית לבין הביקורת האקדמית, אף היא יהודית, שבאה אחרי הזמן הנחקר. נפנה תחילה אל ההיסטוריונים. דבורה ליפשיטאדט, שהיתה החלוצה בחקר יחסה

לעומת הגישה האוניברסלית ניצבת העמדה האתנית הליברלית והדמוקרטית המדגישה בעוצמה הולכת וגוברת מדור לדור, מן הפובליציסטים בזמן האירועים אל ההיסטוריונים בזמן הווה, את האופי הפרטיקולרי של הטרגדיה היהודית על רקע האסון האוניברסלי. עמדה זו נבעה מתודעתם הלאומית הברורה של הפובליציסטים היהודים יוצאי מזרח אירופה, נושאי התרבות היידישאית, אשר השתייכו אל הקשת הרחבה של הזרמים הפוליטיים, למן הקומוניסטים, דרך הליברלים ועד הציונים. גם ההיסטוריונים העכשוויים, הטוענים בשם הייחוד הקיבוצי היהודי של אסון השואה, מבטאים עמדה אתנית שאינה רחוקה בהיבט זה מקודמיהם הפובליציסטים. מבחינה זו, גם אלה וגם אלה, בהכרה ושלא בהכרה, ביטאו עמדות ציוניות או דובנוביסטיות מובהקות, מפני שעמדות אלה, יותר מכל התנועות היהודיות המודרניות, עמדו על הייחוד של קיום העם היהודי בקרב העמים. התנועות הרפורמית והקונסרוטיבית הדגישו את הייחוד הדתי; הבונד נאבק על ייחודו הלאומי הסוציאליסטי היהודי; ורק שמעון דובנוב ותלמידיו, ובמיוחד התנועה הציונית, דיברו בשם "כלל ישראל" כעם עולם.

בתפיסה רעיונית ותחושה נפשית זו טמון הדמיון בין האינטלקטואלים היידישיסטים בעבר ובין החוקרים בני התרבות האנגלוסקסית בהווה. וממנה נבעה הביקורת על שתיקתה של העיתונות הכללית: על כך שהיא דחקה את הידיעות על מצבם של היהודים מן הכותרות אל העמודים הפנימיים של העיתון; ועל כך שגם כאשר הבליטה, לעתים נדירות, את אסונם של היהודים הרי מיד השוותה אותו למצוקתם של בני עמים אחרים. על אלה נוספה הביקורת החריפה על עורכי העיתון ניו יורק טיימס ובעליו ארתור סולצברגר. בזמנה, ביקורת זו היתה לאומית ברוחה או בהשקפתה, ואילו בהווה, מקורה, אם אפשר להגדיר זאת כך, באתניות גאה, השייכת להלך הרוח הליברלי-הדמוקרטי והרב-תרבותי המקובל כיום, במיוחד בקרב החוגים האינטלקטואלים בארצות המערב. בתרבות זו נוצר "האתוס הביקורתי" האקדמי הכולל לגבי רוב ואפילו כל תחומי החברה, בייחוד אלה השייכים למסדרים הפוליטיים או הכלכליים ההגמוניים.

ברוח זו אני "מרשה" לעצמי להעלות מחשבה ביקורתית לגבי ההתקפה המוחצת הנוכחית על ניו יורק טיימס. אין ספק כי הטענה של העיתונות היהודית בעבר, והביקורת של ההיסטוריונים בהווה כנגד ניו יורק טיימס, הן נכונות עובדתית לגבי מדיניות פרסום הידיעות על הנעשה ליהודי אירופה ומהותית באשר למניעים הרעיוניים האנטי-לאומיים יהודיים של בעלי העיתון ועורכיו, אשר עמדו מאחוריהם. עם זאת, מן הראוי להעמיד את הדברים בהקשרם ההשוואתי, המצביע על כך שהעיתונות היומית בארצות הברית ובבריטניה נקטה אותה מדיניות כלפי אסונם של היהודים. היא לא הבליטה אותו במיוחד בעמודיה הראשיים, ולא התייחסה אליו כאל תופעה ייחודית במסגרת הסבל הכללי של העמים הכבושים. במצב כזה, האם יכול היה ניו יורק טיימס, בעל "החטורת היהודית", להיות יוצא דופן? ספק רב בכך.

אמנם לורל לף צודקת בטענתה כי על טיימס כעיתון משפיע ביותר על דעת הקהל ובמיוחד על מבצעי המדיניות הלאומית ועל אנשי ציבור מוטלת היתה יתר אחריות לחשוף בצורה בולטת ורצופה

מן הראוי כאן שנביא קטע ממאמרה של החוקרת לורל לף, אשר חקרה ביסודיות מדהימה את עמדתו של ניו יורק טיימס בעניין הנדון. את ממצאיה ומסקנותיה פרסמה במאמר שקדם לספרה המקיף בנושא זה. מאחר שמחקרה הוא האחרון, לעת עתה, הן בעיתונות האמריקאית בזמן השואה מן ההיבט של חוקרים יהודים, יש בו ביטוי מוסרי ורגשי מאשים, המסכם את דעתם של החוקרים אשר קדמו לה. על כן מצאנו לנכון להביא קטע זה ממאמרה במלואו ובשפתו:

You could have read the front page of the New York Times in 1939–1940 without knowing that millions of Jews were being sent to Poland, imprisoned in ghettos, and dying of disease and starvation by tens of thousands. You could have read the front page in 1941 without knowing that the Nazis were machine-gunning hundreds of thousands of Jews in the Soviet Union. You could have read the front page in 1942 and not have known, until the last month, that the Germans were carrying out a plan to annihilate European Jewry. In 1943 you would have been told once that Jews from France, Belgium, and the Netherlands were being sent to slaughterhouses in Poland and that more than half of the Jews of Europe were dead, but only in the context of a single story on a rally by Jewish groups that devoted more space to who had spoken than to who had died. In 1944, you would have learned from the front page of the existence of horrible places such as Maidanek and Auschwitz, but only inside the paper could you find out that the victims were Jews. In 1945, Dachau and Buchenwald were on the front page, but the Jews were buried inside.³⁸

אין ספק כי בכך שהעיתון נטש את היהודים אשר נטבחו לא מפני דתם אלא משום השתייכותם לעם היהודי, נתגלתה בעיתון זה ובמיוחד אצל עורכיו, תכונה יהודית מובהקת, שהיתה אופיינית לסוג זה של יהודים אשר עשו הכול כדי להתרחק מבני עמם, גם כאשר היו מוכנים לסייע להם מן הבחינה ההומנית, כפי שעשתה משפחת סולצברגר ביחס למהגרים היהודים שבאו לאמריקה. אכן סולצברגר היה עקבי במדיניות של העלמת המצב הטרגי במיוחד של יהודי אירופה, על ידי פרסום המידע עליו במקומות שוליים בעיתון.

הטענה נגד עמדתו האנטי-יהודית במובנה הלאומי, להבדיל מהכרתו ביהדות כדת, יש לה משמעות מעבר לעצמה ומעבר לזמנה. כוונתי להתנגשות העקרונית בין הגישה האוניברסלית לבין הגישה הפרטיקולרית בהיבט הלאומי או האתני, כמקובל להגדיר קבוצות בעלות מוצא תרבותי ודתי משותף בארצות המערב. העמדה של ניו יורק טיימס והעיתונים האחרים בארצות הברית ובבריטניה, להוציא הגארדיין האנגלי, היתה ביסודה אוניברסלית מובהקת. לדעתה, מצבם של היהודים, על אף חומרתו היתרה, לא היה שונה ביסודו ממצבם של העמים המשועבדים האחרים. לפיכך מלחמתם של היטלר ושל הנאציוז היתה בראש ובראשונה נגד האנושות הנאורה ולא נגד היהודים. מכאן ההשוואה הבלתי פוסקת בין סבלם לבין הסבל של בני העמים האחרים. לעמדה אידאולוגית זו נתלווה גם נופך מוסרי, שלפיו רצח של מאות, כמו בלידיצה, שקול כנגד רצח של מיליונים במיידנק. ומתוך עמדה הומניסטית-אוניברסלית זו טושטש לחלוטין ההבדל בין מעשה נקמה בלתי אנושי על ידי הוצאה להורג של מאות חפים מפשע לבין הכוונה הממשית להשמיד עם שלם החף מפשע.

הניטרליות; והכנסיות הקתולית והפרוטסטנטית – כלומר כל אלה אשר לא יזמו את ההשמדה, אף על פי שחלקם השתתפו בה, וכן אלה אשר ניסו לעזור, אך הצלחתם היתה קטנה מאוד.

הכללה מרחיבה זו מוטעית מיסודה, מפני הניגודים הבלתי ניתנים לגישור בין מרכיביה השונים, בין מי שיכול היה להציל ולא עשה כן, ובין מי שלא יכול היה להושיט עזרה; בין הנהנים משוד רכושם של היהודים לבין השליחים אשר הביאו לעולם החופשי את בשורת איוב מן הגטאות ומחנות הריכוז; בין הארגונים היהודיים שהיו חסרי אונים לבין מנהיגי מעצמות הברית שהיה ביכולתם להציל אפילו חלק קטן מן הנכחדים ולא עשו כן.

גישה זו, שלא במתכוון, הופכת הגדרות פורמליות לניסוחים בעלי משמעות מוסרית. שהרי לכל "העומדים מנגד", ויהיו כוונותיהם אשר יהיו, מכה משותפת – העמידה מן הצד. וההוכחה היא שכך הבינו זאת ההיסטוריונים שאותם ציינתי לעיל, אשר הסמיכו במובן המוסרי את "שתיקתה" של העיתונות האמריקאית והבריטית אל "הפתרון הסופי", ובזה הרחיבו עוד יותר את המושג של "העומדים מנגד" של הילברג, הוסיפו בכך לטעות המתודית גם שגיאה מוסרית. שהרי במאבק קיומי חייבים למתוח קו הבחנה מוסרי ברור בין כוחות האופל לבין כוחות האור, גם כאשר לא כל מעשיהם ושיקוליהם של האחרונים היו מוסריים. והעיתונות בעולם החופשי היתה אחד מהם! לבסוף, מן הראוי יהיה לשאול האם לפרשת לידצה – מיינדק יש משמעות מעבר לעצמה ומחוץ לזמנה, בנוגע להבנת השואה בימינו אנו. נדמה לי כי כן הדבר, והיא בפירושה "אוניברסלי" שהעיתונות הכללית בזמן המלחמה העניקה למעשי הנאצים, ובו הכלילה את יחסם של הנאצים אל כל העמים הכבושים, כולל היהודים. ובכך התעלמה כמעט לחלוטין, מכוונת הנאצים להשמיד את העם היהודי, כוונה שלא היתה קיימת לגבי העמים המשוועדים והסובלים האחרים.

בתקופה האחרונה חלה התפתחות בגישה האוניברסליסטית בהבנת השואה, המתבטאת בהעברת הדגש מן הטרגדיה של הכלל אל הסבל של היחיד. מגמה זו, הנובעת ממניעים מוסריים הומניים אוניברסליים, רצויה וחשובה לכשעצמה, אולם טמונה בה גם סכנה, והיא כי **ההפרטה** של זיכרון השואה תגרום להדחקה של המשמעות ההיסטורית הייחודית של השואה על ידי טשטוש ההבדל בין מותם של מיליונים כתוצאה מן המלחמה, לבין הכוונה להשמיד עם שלם בשל אידאולוגיה גזענית. בנוסף על כך, מגמה מוסרנית אוניברסליסטית זו מבטלת במכוון, מתוך מניעים הומניים, את ההבדל בין אמצעי לחימה קטלניים, כמו השימוש בפצצה האטומית בהירושימה ונגסאקי, או ההרס השיטתי בהפצצות של ערי גרמניה, לבין אושוויץ ומיינדק; בין מותם של ילדים מרעב ומחלות, לבין שליחתם למשרפות. ההבחנה בין אלה לאלה היא לא רק בעלת משמעות היסטורית, אלא גם בעלת משמעות הומנית אוניברסלית עתידית.

הערות

1. Deborah E. Lipstadt, *Beyond Belief: The American Press and the Coming of the Holocaust 1933–1945*, New York, 1989, p. 278; Robert W. Ross, *So It Was True: The American Protestant Press and the Nazi Persecution of the Jews*, USA 1995, p. 259; Laurel Leff, *When the Facts Didn't Speak for Themselves: The Holocaust in the New York Times 1939–1945*, in: *Why Didn't the Press Shout? American and International*

את המידע אשר הגיע אליו, ובכך אולי להשפיע במקצת על ההחלטות המדיניות.³⁹

אולם בטענה זו אפשר לבוא גם אל **טיימס** הלונדוני, בעל המעמד הדומה בבריטניה, רק בהבדל גדול אחד, שלא היה "עיתון יהודי". ואין לבטל את החשש מפני דימוי זה בתקופה שבה בארצות הברית פעלו חוגים אנטישמיים קולניים בכל שנות המלחמה.⁴⁰

יתרה מזו, אין להתעלם מן הממצאים הכמותיים שהביאה לפי במאמרה, על מספר הפעמים שעניין יהודי אירופה הוזכר ותואר בניו יורק **טיימס**. על פי הספירה המדויקת שלה, בשנות המלחמה פרסם העיתון כ־1200 ידיעות וכתבות על גורל היהודים.⁴¹ אמנם רק 42 מהן זכו להבלטה כלשהי בעמוד הראשון, אולם המספר עלה בהרבה על מספר הידיעות בשני העיתונים המרכזיים בלונדון – **טיימס** ו**דיילי טלגרף**, וכן **מנצ'סטר גארדיין**. על כך יש להוסיף את שני המאמרים הזועקים של הסופר היידי שלום אש – "בגיא צלמות" – בשנת 1943, ושל הסופר ארתור קסטלר – "חלום בלהות שהפך למציאות"⁴² בשנת 1944. אף על פי שגם הם לא הביאו לשינוי מדיניות הפרסום של העיתון, עד אשר התגלו כעבור שנה וחצי, בקיץ 1944, מקברות ההמוניים במחנה ההשמדה מיינדק, בכל זאת עלתה הזעקה על דפי העיתון.

באופן פרדוקסלי, המקרה של ניו יורק **טיימס** שעליו הצבעתי כאן, מדגיש ביתר שאת את מצב חוסר האונים האובייקטיבי הלאומי של היהודים בשנות המלחמה. הנחמה היחידה שהיתה בו הוא יחסם של הביטאונים הליברליים אוהדי הציונות – **מנצ'סטר גארדיין** הבריטי, **ניו רפובליק** (New Republic) ו**ניישן** (Nation) בארצות הברית, אשר גילו עמידה מוסרית בכל הנוגע לאסונם המיוחד של היהודים.⁴³ אולם כאמור להם לא היתה "בעיה יהודית" כמו לניו יורק **טיימס**.

ואולם ראוי להדגיש כי האהדה לציונות, באותו זמן, ביטאה גם עמדה מוסרית. וזה מה שניתן היה לדרוש מן העיתונות הדמוקרטית באותה עת. אולם זה לא קרה.

שגיאה מתודולוגית – גישה מוסרית מוטעית

בכל זאת, עם כל ההכרה באמיתות הממצאים שהביאו ההיסטוריונים ליפשיטאדט, שינדלר ולף, ועל אף אופיים המאשים המתועד כלפי העיתונות האמריקאית, קשה להשלים עם ההגדרה של "העומדים מנגד" (Bystanders), שבה הם הכתירו את עמדתה של עיתונות זו. וזאת במיוחד כאשר שני הראשונים, ליפשיטאדט ושינדלר, מסמיכים יחס זה אל "הפתרון הסופי". כאן, לדעתי, טמונת שגיאה מתודולוגית וגישה מוסרית מוטעית.

המושג עצמו הוטבע על ידי היסטוריון השואה הידוע, ראול הילברג, בספרו: "המבצעים, הקרבנות, העומדים מנגד".⁴⁴ המושג "העומדים מנגד" הוא קודם כול "טכני", אם אפשר לומר כך, כלומר הילברג כולל בו קשת רחבה ומזוהה של סוגי העומדים מן הצד: בני העמים הכבושים, כאלה שסייעו ליהודים, וכאלה שנהנו מאסונם על ידי שוד רכושם, וכאלה שהיו רק צופים. בין העומדים מנגד נכללו גם השליחים מהארצות הכבושות אל המעצמות הנלחמות בנאצים שהביאו את בשורת החורבן; המוסדות היהודיים ומנהיגיהם אשר ניסו לעשות למען ההצלה; ראשי בעלות הברית; הממשלות בארצות

- .20 Mass Murder, *The Daily Telegraph*, 18.12.1942
- .21 The Extermination Policy, *The Manchester Guardian*, 5.12.1942
- .22 What Can Be Done, *The Guardian*, 11.12.1942
- .23 "Protest and Action", *ibid.*, 18.12.1942
- .24 מצוטט *Manchester Guardian*, 30.6.1942; *Daily Telegraph*, 9.7.1942
משינדלר, עמ' 162-163 .25
- .26 The Slaughter of European Jewry, *The Jewish Chronicle*, 11.12.1942
- .27 בעניין הזעקה של ג'ואיש כרוניקל ראה גם:
- A) Two years of war, 29.8.1941; b) Massacre, 3.7.1942; c) Answers to the mass murders, 18.12.1942; d) What now? 25.12.1942; e) Years of doom, 1.1.1943; f) Never again, 28.5.1943; g) The fourth milestone, 3.9.1943; h) National responsibility, 3.6.1944; I) This concerns you, 1.9.1944.
- .28 W.H. Lawrence, Nazi Mass Killing laid bare in camp, *New York Times*, 31.8.1944.
- .29 The Maidanek Horror, *New York Times*, 31.8.1944
- .30 Maurice Hindus, Lublin Inquiry lays 1,500,000 Death to Nazis — *New York Herald Tribune*, 30.8.1944
- .31 Horror at Lublin, *ibid.*, 31.8.1944
- .32 The Victims, *The Times of London*, 20.4.1945
- .33 Deborah Lipstadt, *Beyond Belief*, p. 278
- .34 *So it was*, pp. 258–259
- .35 "The Thunderer", *Why Didn't the Press Shout*, p. 169
- .36 *Ibid.*, p. 170
- .37 Max Frenkel, in: *Why didn't the press shout*, p. 85
- .38 Leurel Leff, "When facts didn't speak", in: *Why didn't the press shout*, p. 70
- .39 Leff, **Buried by The Times**, pp. 357–358
- .40 ראה: יוסף גורני, "החרדה ההולכת ומתמשכת", **זמנים**, אביב 2005.
- .41 L. Leff, *Why Didn't the Press Shout*, p. 52
- .42 Sholem Asch, In the Valley of Death, *New York Times*, 7/2/1943; Arthur Koestler, "The Nightmare that is a Reality, *ibid.*, 9/1/1944
- .43 ראה אצל לף לגבי הביטאונים בארה"ב: 349
- .44 Raul Hilberg, **Perpetrators, Victims, Bystanders: The Jewish catastrophe 1933–1945**, Harper Collins, USA, 1992.
- Journalism During the Holocaust, edited by Robert Moses Shapiro, Yeshiva University Press, New York 2003; Max Frenkel, *Turning Away From the Holocaust*, *ibid.*, Marvin Kalb, *Journalism and the Holocaust*, *ibid.*; Colin Shindler, *The "Thunderer" and the coming of the Shoah*: 1933–1942, *ibid.*
- .2 ראה מאמרי "על החרדה היהודית המתמשכת", **זמנים**, אביב 2005, מספר 90, עמ' 88-101.
- .3 "לובלין אונד די אמריקאנער פרעסע", פארווערטס, 1.9.1944.
- .4 *New York Times*, 11/6/1942
- .5 *New York Times*, 12.6.1942
- .6 *New York Herald Tribune*, 12.6.1942
- .7 Lidice, USA, *New York Times*, 13.6.1942
- .8 Attack on Heydrich, *London Times*, 28.5.1942; New Czech Terror After.
- .9 Attack on Heydrich, *The Daily Telegraph*, 22.10.1942; The Attack on Heydrich, *Manchester Guardian*, 29.5.1942
- .10 "לידיצע, די אידן און א צווייטע פראנט", **מארגן פרייהייט**, 25.10.1942
- .11 א' גינבורג, "פארוואס פארשווייגטמען אונזערע קרבנות?" פארווערטס, 15.8.1942, מצוטט ממאמר של ' לישצינסקי, **אידישער קעמפער**, 28.8.1942
- .12 "אמעריקע און די נאצי-שחטות אויף אידען אין איראפע", פארווערטס, 8.12.1942
- .13 יעקב לשצינסקי, "איז אונזער בלוט הפקר?", **אידישער קעמפער**, 26.6.1942
- .14 *The Advocate*, 31.12.1943
- .15 "שונאי ציון הויבען אויף קעפ", **מארגן ז'ורנאל**, 23.1.1942; די אנטי אידישע ארויסטרעטונג פון דער ניו יארקער "טאימס", **לער טאג**, 16.8.1943; William Cohen, The Strange Case of the N.Y.T., *Jewish Frontier*, February 1942
- .16 פון רעדאקטאר, די שוידערליכע נאצי מ ערדערייען אויף אידען און אנדערע – פארוואס פארשווייגטמען דאס פאראסענע אידיש בלוט?, **די צייט**, 20.3.1942
- .17 ש. גאלדשמידט, דער שלייער איז אראבגעפאלען, **די צייט**, 16.7.1942
- .18 *The First to Suffer*, *New York Times*, 2.12.1942.
- .19 ראה יוסף גורני, **מדיניות ודמיון**, ירושלים 1993.
- .20 The new Barbarism, *The Times of London*, 12.12.1942; The Tyranny in Europe, *ibid.*, 2.1.1943; A Pledge to the Jews, *ibid.*, 18.12.1943